

INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES

ICOMOS VLAANDEREN - BRUSSEL

ICOMOS WERFBEZOEK NEOGOTISCHE URSULINENKAPEL TE WELLEN EN GASTHUISKAPEL TE AARSCHOT
VRIJDAG 24 SEPTEMBER 2004

Conservatie en restauratie van neogotische (kerk)interieurs verschillen van interieurbehandelingen uit het Ancien Régime dat zij minder historische continuïteit te zien geven, waar verschillende bouwfase in elkaar geïntegreerd zijn. Neogotische interieurs in al hun gelaagdheid, kwetsbaarheid en homogeniteit worden dikwijls gezien als een Gesamtkunstwerk. Hierbij springt de verwevenheid van decoratieve en figuratieve (muur)schilderingen, meubilair, glasramen, verlichting en uitrusting in het oog.

Focus van de namiddag richt zich voornamelijk op een aspect dat het meest om praktische en behoedzame oplossingen vraagt bij een interieurbehandeling, met name de behandeling van de beschilderde wanden, gewelven en meubilair enz. De vraag is of men zo'n interieur benadert met dezelfde maatstaven als bijvoorbeeld een middeleeuws of barok kerkinterieur.

Uitgangspunt is een bezoek aan de neogotische Ursulinenkapel te Wellen (Limburg), interieurrestauratiewerf in uitvoering sedert 2003. De huidige kapel (1896), gesitueerd vlakbij de laatmiddeleeuwse Sint-Jan-Baptistkerk, maakte oorspronkelijk deel uit van het Ursulinenklooster dat werd opgericht in 1853, samen met boerderij en bijgebouwen. Het is pas in 1896 dat de kapel werd gebouwd, samen met een nieuwe schoolvleugel, deze laatste werd enkele decennia geleden gesloopt. Positieve archiefgegevens of ontwerpplannen van de maker van de kapel en zijn decoratie zijn op dit ogenblik nog steeds niet bekend. Vermoedens gaan in de richting van vader en zoon Cuypers, er zijn inderdaad decoratieve motieven in Wellen die nagenoeg identiek terug te vinden zijn in de neogotische uitmonstering van de Sint-Servaas te Maastricht, een orgelpunt in het werk van Cuypers. Pierre J.H. Cuypers (1827-1921) , Nederlands neogoticus, realiseerde in België ondermeer de kloosterkerk van de conventuelen te Brussel (1868), de kerk van de Sint-Benedictusabdij te Achel (1885-1887) en de kloosterkerk van de Ursulinen te Hamont (1913).

Het interieur van de kapel te Wellen mag gerekend worden tot de richting van de zgn. archeologisch geïnspireerde neogotiek (Viollet -le-Duc), dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de school van de Sint-Lucasgilden, met bijvoorbeeld de kerk te Vivenkapelle (De Bethune).

De interieurbehandeling is op dit ogenblik reeds flink gevorderd (400 werkdagen) Naast toelichtingen over de neogotische architectuur en de restauratie van het glas-in-lood door de projectarchitect Wilfried deWijngaert uit Hasselt zal in situ dieper worden ingegaan op de problematiek van reinigen, retoucheren en integrerend bijschilderen van het interieur. Het materiaal-technisch vooronderzoek (1997), labo-onderzoek en richtinggevende profopstellingen, die de basis vormden voor het bestek en aanbestedingsdossier diende tijdens de recente uitvoering bijgestuurd te worden met betrekking tot reinigen. In tegenstelling tot de behandelingen in de Gasthuiskapel te Aarschot (zie verder) waar vooronderzoek en uitvoering naadloos in elkaar konden overgaan, diende in Wellen wel degelijk bijgestuurd te worden. Er zal toegelicht worden waarom dit gebeurde en de les die hieruit kan getrokken worden voor de restauratiepraktijk van dergelijke interieurs in het bijzonder. Het heeft te maken met de bekommernis om, zoals trouwens bij « historische » muurschilderingen, ogenschijnlijk onschuldige vroegere conservatiebehandelingen (voor W.O. II) op hun juiste waarde en de technisch implicaties zorgvuldiger in te schatten. Concreet betekent dat in Wellen het gebruikelijke gommen met de vlakgom geen bevredigend resultaat opleverde op grote schaal. De hier voorgestelde oplossing staat tijdens dit werfbezoek dan ook ter discussie. Ook de vraag naar de toepasbaarheid van zgn. historische verantwoorde muurverven.

Het bezoek te Wellen zal tenslotte aandacht besteden aan het concept van verlichting en verwarming zoals ontworpen door architect Wilfried De Wijngaert.

Aansluitend bij het werfbezoek te Wellen zal oponthoud gemaakt worden bij het interieur van de Gasthuiskapel te Aarschot, geconserveerd en gerestaureerd in 2000.

Het gasthuiscomplex in het centrum van Aarschot kreeg begin 18de eeuw een grondige verbouwing met ondermeer een laatbarokke kapel en een interessante apotheek. Doordat de oude gasthuiskapel op het einde van de 19de eeuw in onbruik raakte, werden vanwege plaatsgebrek plannen gesmeed voor de bouw van een nieuwe neogotische kapel onder het mecenaat van de vermogende Aarschotse rentenier Lodewijk Van Haesendonck. Bij geheim testament van 15 november 1900 schonk hij de som van 210.000 frank aan de Commissie der Burgerlijke Godshuizen om daarmee een nieuwe kapel te bouwen. Na rijp beraad viel de keuze op een ontwerp van de te Leuven gevestigde architect Pieter Langerock (1859-1923). Deze Gentenaar was eerst leerling en daarna leraar aan het Sint-Lucasinstituut aldaar. Na zijn verhuis naar Leuven werd Langerock aldaar medewerker in het bureau van Joris Helleputte, één van de stichters van de Belgische Boerenbond. Dat de keuze van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen op Pieter Langerock viel, was zeker geen toeval. Hij had eerder reeds zijn sporen verdiend als restaurateur van de OLVrouwekerk te Aarschot, de Sint-Pieterkerk te Leuven en het kasteel De Merode te Westerlo. Het meest staat Pieter Langerock bekend als ontwerper voor koning Leopold II van het eerste project voor de bouw van de basiliek van Koekelberg (1905). Dit ontwerp uitte zich als één van de hoogtepunten, geïnspireerd op de schetsen van de « Ideale kathedraal » van Eugène Viollet-le-Duc.

De confrontatie en toetsing van de conservatieproblematiek van de beschilderingen te Wellen met deze van Aarschot is boeiend en geeft stof tot discussie. In Aarschot werden zowel zacht gegomde oppervlakken geïntegreerd met volledig gereconstrueerde en herschilderde partijen.

Programma

Verwelkoming met drankje te WELLEN* door afgevaardigde van het Gemeentebestuur te Wellen op vrijdag 24 september 2004 om 13u30, toegang cultureel centrum rechts beneden de kapel.

14.00 uur : Toelichting van het project en voorgeschiedenis (met dia's) door architect Wilfried de Wijngaert en Johan Grootaers, daarop aansluitend werfrondgang.

15u30 : Koffie met Limburgse vlaaien

16.00 uur : Vertrek naar AARSCHOT Cultureel Centrum per individueel vervoer

16u30 : Toelichting in de Gasthuiskapel te Aarschot door Johan Grootaers

Organisatie: Johan Grootaers, lid Icomos Vlaanderen-Brussel

Restauraties gerealiseerd met medewerking van Christine Van Thillo, Anna Bergmans, Bernard Delmotte, Jan Verbeke, Christine Cession, Joris Berteloot, Peter Vandenbroeck en Firma Taeymans Meesterschilders.

Deze Icomos-activiteit is gratis voor Icomos-leden; niet-leden zijn eveneens welkom en betalen 10 EUR ter plaatse

Gelieve uw aanwezigheid te bevestigen voor 20 september ek. aan het Icomos-secretariaat : b.pecheur@origin-bgroup.be

Namens het dagelijks bestuur:

Miek Goossens
Voorzitter

* Wellen ligt ongeveer in het midden van de driehoek Hasselt - Sint-Truiden - Tongeren

Secretariaat: Barbara Pecheur, b.pecheur@bgroup.be - telefoon: 02/776 82 02
Briefwisseling inzake lidgelden en facturaties: Jan Baeyens, janp.baeyens@azf.vlaanderen.be